

KAKO JE U HVARU PRESTALA OBAVEZA NAORUŽANJA OPĆINSKE GALIJE U SLUČAJU RATA

Niko Duboković Nadalini

Poznato je da su, u slučaju ratne potrebe, u sastav mletačke ratne mornarice ulazili i brodovi, što su ih dalmatinske općine bile obavezne naoružati i snabdjeti posadom. Kako je ova mučna procedura sakupljanja posade funkcionirala, veoma plastično nam je opisao Andre Jutronić u svom članku: *La galea del comune di Brač ed i suoi sopracomiti e galeotti*.¹ Mi na Hvaru nemamo ovakvog opisa, jer su izvori najvećim dijelom uništeni, ali se uzance Brača mogu u mnogočemu po analogiji primijeniti i na našu komunu. Ljudi su se inače svugdje, kako je i naravno, kako su znali i mogli otimali ovoj opasnoj i jako zamornoj službi, pa su tako nastajali neprestani sukobi. Privilegiji raznih kategorija, i obaveze s druge strane, bili su platforma borbe, natezanja i izmotavanja, i sve je to stvaralo zlu krv i veoma teške društvene odnose.

Međutim je sistem morao biti održan, a valjda je relativno dobro funkcionirao, dok su ljudi bili vični ratovanju, i dok je ratna borba bila preduslov vlastitog održanja, kao što je na pr. bilo u doba dolaska Turaka na Makarsku obalu koncem XV v., kada su naši pređi očekivali sudnji dan. Tada smo imali među našim patricijatom junaka kao što su bili Paladini Lucić, ili kao što je bio otac Hanibala Antun Lucić. Međutim vrijeme je prolazilo, a ljudi i prilike su se mijenjale. I svi su bili jako iznenađeni ratom koji je buknuo 1713, samih 14 godina nakon za Veneciju vrlo pozitivnog Karlovačkog mira 1699. Turci su osjetili da su Mlečani u Grčkoj, osjećajući se sigurni, popustili u svojoj budnosti, pa su izazvali banalni diplomatski incident s mletačkim ambasadorom u Carigradu (koji je nosio naslov »bailo«), i rat. Ovaj rat je za Veneciju bio nesretan, izgubila je zadnje posjede u Grčkoj (Moreju),

¹ Musati: *Storia di Venezia*, II, p. 131 etc. (v. Studi veneziani, X/1968).

ali je mirom u Požarevcu 21. VII 1718. za utjehu dobila Imotski u Dalmaciji, što ga je bio osvojio providur Alvise Moceingo.²

Rat je tražio pojačanje flote, pa je vlada naredila i hvarskoj komuni da se njeni brodovi stave na raspolaganje floti. Galije izgleda više nije bilo, nije postojala — očevidno dotrajala i propala — pa je vlada, da bi ublažila teret, raspoločila da se komune Brača, Hvara i Korčule udruže, pa naoružaju 2 galeote u roku od 10 dana. Nalog je izvršen, a brodovi upućeni u Neretvu, da tamo zadržavaju Turke, i vjerovatno spriječe kakvo iskrcavanje u Sućurju.³

Ishod ove akcije vidimo iz zapisnika sjednice pučke kongrege od 5. I 1716.⁴ U tom spisu se kaže da su tri općine izvršile što je gore opisano, ali da su posade brodova strašno stradale u Neretvi (»quell aria maligna nei fervori d' agosto le desolo« — dakle malarija), da su mnogi (»gran parte«) umrli, a da drugi izgledaju lješine. Za to je komuna molila da se obaveza naoružanja broda izmijeni u novčano podavanje. I sada — kaže dalje zapisnik — piše ambasador⁵ Politeo iz Venecije, da je vlada prihvatila⁶ komutaciju obaveze naoružanja brodova u zajednički jednokratni za trajanja rata porez od 30.000 dukata. A sastanak kongrege je sazvan da potvrdi kompromis, gdje su prokuratori puka »gospoda Ilija Rafaelli, Petar Bučić, Antun Samohod i Sebastijan Giričić« predložili da se ambasadoru Petru Politeo u Veneciji javi kako će postupati.

Ovim je završena funkcija komune kao nosioca direktne vojne obaveze. Biti će i vlada u Veneciji vidjela da se u mletačkom arsenalu sa 30.000 dukata može daleko više nego li s improviziranim općinskim ratnim brodovima.

A bit će mnogo doprinijelo ovom rješenju i ratno stanje. Jer dok su Mlečani jako stradali i izgubili posjede u Grčkoj, u Dalmaciji su se njihove trupe dobro držale, i tako Turci s Neretve nisu imali ni vremena ni uslova za vršenje svojih uobičajenih pohoda.

I poslije ovog vremena komuna (Veliko vijeće) biralo je sopra comita, naime komandante broda ili brodova, kao u ovom opisanom slučaju, ali se radilo o počasnoj funkciji, jer se brodovi više nisu naoružavali. Tako su bili u XVIII v. izabrani: Piero Vidali, 17/3, 1707., Julije Jakša, 27/1, 1720., Toma Nicolini, 1/11, 1725., Jakov Ivanić Fazanić, 27/3, 1731., Rafael Jakša, 8/1, 1737., Ivan Krst. Vidali, 14/7, 1744., Jakov Angelini, 29/12, 1748., Rafael Jakša.

² Mlečani su govorili: Per una mosca (Imotski podsjeća na talij. riječ: Mosca = muha) avemo perso l'impero. Do ovog mira i male zadovoljštine s otpuštanjem Imotskog od strane Turaka ne bi bilo došlo, da ga nije izvojsčio carski vojskovođa Eugen Savojski pod Beogradom.

³ v. Centar za zaštitu kulturne baštine, Mali fondovi, 21/1.

⁴ Naslov ambasadora je tada nosila svaka osoba upućena da pregovara i predstavlja — ne samo državu. Govorilo se još: oratore = govornik. Politeo je u ovom slučaju predstavljao »gospodu pučane« pri vladi u Veneciji u času ovog događaja. Plemići su opet šiljali predstavnike Velikog vijeća.

⁵ Vidite stil: inclinar il cuor pietoso della Pubblica maesta consolarci (tekst zapisnika). Pubblico = javan, u mletačkoj upravnoj terminologiji = državni.

⁶ v. R. Bučić, O javnim građevinama i zgradama u Hvaru. izd. Histozijskog arhiva komune hvarske, 1956, p. 39. Riječ golfo = zaljev = mletački naziv za Jadran (mi kažemo u našem hvarskom dialektu gulaf = pučina, otvoreno more).

Iz zapisnika saznajemo još jedan detalj. Zadnja dva izbora, 1743. i 1748., kada su imenovani za sopracomite Jakov Angelini iz Jelse i Rafael Jakša iz Visa, sastanak se održao u privremenom stanu kneza i Providura (ne znamo gdje je stanovao, jer je upravna zgrada bila jako oštećena požarom 26. III 1743.). Sastanku je prisustvovao i komandant ratne mornarice na Jadranu (Capitan in Golfo) Giustin Boldu.

Ovo stanje bilo je vjerojatno odraz promjene u mletačkom mornaričkom sistemu. Mali odbor za troškove (Colleggetto delle spese) 8/3, 1757. konstatira, da državna flota neće više zimovati u Hvaru, već u Kotoru.⁷

⁷ v Fond Dr Vjeko Bučić; u Centru.